

3.4. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

ENSURING THE QUALITY OF TRAINING IN THE CONTEXT OF DIGITALISATION OF VOCATIONAL EDUCATION

Оксана Субіна

кандидат педагогічних наук, доцент,
провідний науковий співробітник
лабораторії дистанційного професійного
навчання Інституту професійної освіти
НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0001-9315-7581>
o.o.subina@npu.edu.ua

Oksana Subina

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate
Professor, Leading Researcher of the
Laboratory of Distance Vocational Training
of the Institute of Vocational Education of the
NAES of Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0001-9315-7581>
o.o.subina@npu.edu.ua

У підрозділі визначаються вимоги та завдання забезпечення якісної освіти на міжнародному, державному та інституційному рівнях; висвітлюється важливість якісної професійної освіти для сталого світового розвитку і рекомендації щодо її досягнення; розкривається сутність поняття цифровізація, називаються основні принципи розвитку цифрової економіки і суспільства держави та висловлюються пропозиції щодо забезпечення якості професійної підготовки фахівців в умовах впровадження цифровізації в освітній галузі.

The work defines the requirements and tasks of ensuring quality education at the international, state and institutional levels; the importance of quality vocational education for sustainable global development and recommendations for its achievement are highlighted; the essence of the concept of digitalization is revealed, the main principles of the development of the digital economy and society of the state are named, and proposals are made to ensure the quality of vocational training of specialists in the conditions of the implementation of digitalization in the educational sector.

Ключові слова: *якість професійної освіти, система забезпечення якості освіти; цифровізація; основні принципи цифровізації; забезпечення якості освіти на базі цифрових технологій.*

Keywords: *the quality of vocational education, the system of ensuring the quality of education; digitization; basic principles of digitization; ensuring the quality of education based on digital technologies.*

Якість освіти, а особливо якість професійної освіти, є важливим фактором, що визначає прогресивний розвиток економіки держави, розбудову громадського добробуту, культурної сфери, суспільного розквіту. Серед цілей і завдань сталого світового розвитку, визначених Генеральною Асамблеєю ООН в Резолюції «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» (2015)⁶⁰⁹

⁶⁰⁹ ООН. (2015). *Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року* (A/RES/70/1). <https://surl.li/abwtve>

важливе місце займає мета забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж життя для всіх людей нашої планети. Завдання, що визначені для досягнення цієї мети передбачають:

- забезпечення здобуття безкоштовної, рівноправної та якісної початкової й середньої освіти для досягнення бажаних та ефективних результатів навчання;

- забезпечення рівних можливостей для раннього розвитку та дошкільного навчання дітей молодшого віку, їх належної підготовки до здобуття початкової освіти;

- забезпечення гендерної рівності та доступності до якісної професійно-технічної та вищої освіти;

- усунення будь-якої нерівності щодо здобуття освіти, – забезпечення рівного доступу вразливих груп населення, зокрема людей з інвалідністю, представників різних націй і народностей, а також дітей, які перебувають у вразливому становищі, до освіти та професійної підготовки;

- розбудову та розвиток освітніх закладів, що враховують розмаїття запитів здобувачів освіти, особливі потреб людей з інвалідністю і гендерні аспекти; забезпечення вільного, ефективного, безпечного від насильства і соціальних бар'єрів освітнього середовища для всіх, хто бажає навчатися;

- збільшення в усьому світі кількості стипендій для здобуття освіти, включаючи вищу та професійно-технічну освіту, фахову підготовку в галузі інформаційно-комунікаційних технологій, технічних, інженерних та дослідницьких програм в різних країнах;

- збільшення кількості фахівців, які володіють затребуваними професійними компетентностями, в тому числі професійно-технічними вміннями й навичками, для успішного працевлаштування, кар'єрного розвитку та реалізації підприємницької діяльності;

- збільшення кількості кваліфікованих викладачів, зокрема шляхом міжнародного співробітництва з питань підготовки педагогічних і науково-педагогічних кадрів;

- забезпечення набуття усіма здобувачами освіти знань і навичок, необхідних для сприяння сталому соціально-економічному розвитку, у т. ч. шляхом опанування питань сталого розвитку та сталого способу життя, прав людини, гендерної рівності, сприяння розвитку культури, миру та безпеки, громадянства світу й усвідомлення цінності культурного розмаїття і культурних внесків у сталий суспільний розвиток.

Міжнародна практика⁶¹⁰ серед вимог щодо забезпечення якості освіти в країні визначає наявність *внутрішньої та зовнішньої систем забезпечення якості освіти*. Внутрішня система якості освіти реалізується безпосередньо в освітніх закладах та установах і передбачає належну організацію освітнього менеджменту в інституції та ефективне забезпечення освітнього процесу. *Зовнішня система забезпечення якості освітньої діяльності* в свою чергу здійснює зовнішній контроль за діяльністю закладів освіти перевіряючи дотримання ними державних вимог в освітній підготовці здобувачів та ефективність організації освітнього процесу.

Перше місце у внутрішній системі якості освіти посідає *політика закладу щодо забезпечення якості*, яка передбачає створення і підтримку системи якості в інституції із залученням всіх учасників освітнього процесу та зовнішніх стейкхолдерів. Також складовими внутрішньої системи якості є *освітні програми*, що мають відповідати вимогам державних стандартів певної спеціальності та рівня освіти, а також задовольняти запити здобувачів і потреби ринку праці. Реалізація освітніх програм, в свою чергу повинна забезпечуватися в умовах *студентоцентрованого навчання, викладання та оцінювання*, що також є складовою внутрішньої системи якості освіти і має на меті врахування індивідуальних особливостей здобувачів освіти, їх потреби та запити. *Зарахування досягнень, визнання освітніх здобутків учнів і студентів та справедлива атестація* їхньої діяльності в закладі освіти, що передбачає облік результатів всіх видів аудиторної та позааудиторної роботи, – участь у творчих конкурсах, спортивних змаганнях, наукових дослідженнях і т. ін. також виступає показником внутрішньої системи забезпечення якості освіти.

Крім зазначеного, важливими компонентами, що забезпечують якість освітнього процесу в закладі, є: *викладацькі кадри*, основною вимогою до яких є відповідність їх кваліфікації та фахової спеціалізації вимогам освітньої програми; провадження освітньої діяльності на засадах професіоналізму, гуманістичних і демократичних цінностей, інноваційності та ефективності методів викладання; *навчальні ресурси і підтримка здобувачів освіти*, що передбачає наявність в закладі освіти необхідних матеріально-технічних ресурсів для належного забезпечення освітнього процесу, зокрема, бібліотеки, навчального устаткування та ІТ-інфраструктури, а також всебічної психолого-

⁶¹⁰ European Association for Quality Assurance in Higher Education (ENQA). (2015). *Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG)*. ТОВ «ІС». https://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/standards-and-guidelines_for_qa_in_the_ehea_2015.pdf

педагогічної підтримки, зокрема, – консультування, фасилітації, тьюторства, наставництва тощо; *інформаційний менеджмент*, метою якого є збір та аналіз різнопланових показників про реалізацію освітньої діяльності в закладі освіти для підтримання і розвитку системи внутрішнього забезпечення якості освіти; *публічність інформації*, тобто, – висвітлення в зрозумілій формі на загальнодоступних ресурсах об'єктивної та актуальної інформації про діяльність закладу освіти, включаючи перелік спеціальностей та освітніх програм, за якими здійснюється освітня підготовка і проводиться набір абітурієнтів, цілі та завдання щодо результатів навчання за цими програмами; вимоги до вступників та організації освітнього процесу, особливості навчання, викладання та оцінювання якості знань здобувачів, що реалізуються в закладі освіти; інформація щодо можливостей працевлаштування випускників тощо.

Ефективність організації освітнього процесу в закладі забезпечує *поточний моніторинг і періодичний перегляд програм*, що передбачає удосконалення і оновлення структури та змісту освітніх компонент, за якими здійснюється підготовка здобувачів, із залученням внутрішніх і зовнішніх стейкхолдерів. Поточний моніторинг забезпечує перегляд змісту програм відповідно до розвитку сучасних досліджень в певній галузі, актуальних потреб суспільства, запитів здобувачів освіти та роботодавців тощо. Завершує структурну композицію внутрішньої системи якості освіти *циклічне зовнішнє забезпечення якості*, тобто, – регулярне проведення зовнішнього незалежного оцінювання якості навчально-виховної діяльності освітньої інституції державними та громадськими органами моніторингу якості освіти для підтвердження ефективності внутрішньої системи забезпечення якості і засвідчення відповідності такої діяльності державним стандартам і вимогам.

Зважаючи на те, що одним з пріоритетних завдань Державної цільової соціальної програми розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на 2022–2027 роки (2021) є удосконалення системи професійної (професійно-технічної) освіти з урахуванням міжнародних стандартів і практик, сучасних і перспективних потреб ринку праці,⁶¹¹ важливою складовою забезпечення якості професійної підготовки є цифровізація освіти на основі інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій, «стрімкий розвиток та поширення яких вже сьогодні впливають на традиційну (фізично-аналогову) економіку,

⁶¹¹ Верховна Рада України. (2021а). *Концепція Державної цільової соціальної програми розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на 2022-2027 роки*. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 1619-р від 09 грудня 2021 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1619-2021-%D1%80#Text>

трансформуючи її від такої, що споживає ресурси, до економіки, що створює ресурси».⁶¹²

Розвиток цифрових інфраструктур – основна вимога забезпечення доступності до глобального інформаційного середовища та інформаційних джерел, що розміщені на електронних носіях. Вільний доступ до Інтернету ще в 2011 році було визнано ООН фундаментальним цифровим правом людини. Згідно з Концепцією розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки (2018) значення терміну *цифровізація* розкривається як «насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично створює інтегральну взаємодію віртуального та фізичного, тобто створює кіберфізичний простір».⁶¹³ В концепції зазначається, що «цифровізація потребує нових форм партнерства і співробітництва різних сфер економіки та суспільства», при цьому виділяється вісім основних принципів цифровізації, що є важливими при створенні, використанні та користуванні сучасними цифровими технологіями:

I – забезпечення всім громадянам рівного доступу до інформації, знань та послуг, що розміщуються на базі інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій;

II – створення переваг у різноманітних сферах повсякденного життя, що передбачає підвищення якості надання послуг з охорони здоров'я та отримання освіти, створення нових робочих місць, розвитку підприємництва, сільського господарства, транспорту, захисту навколишнього природного середовища і керування природними ресурсами, підвищення культури, сприяння подоланню бідності, запобігання катастрофам, гарантування громадської безпеки тощо.

III – економічне зростання шляхом підвищення ефективності, продуктивності та конкурентоздатності від використання цифрових технологій; досягнення цифрової трансформації галузей економіки, сфер діяльності, набуття ними нових конкурентних якостей та властивостей; глибоке перетворення шляхом цифровізації існуючих аналогових економічних, соціальних систем та сфер у нову цінність та якість для їх ефективності, розвитку, зручності використання тощо;

⁶¹² Кабінет Міністрів України. (2018а). *Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки*. Розпорядження № 67-р від 17 січня 2018 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#n13>

⁶¹³ Кабінет Міністрів України. (2018а). *Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки*. Розпорядження № 67-р від 17 січня 2018 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#n13>

створення нових можливостей для інвестиційної діяльності, нових робочих місць, розвитку вітчизняної ІТ-індустрії;

IV – сприяння розвитку інформаційного суспільства та засобів масової інформації, що передбачає створення українського контенту та інших контентів відповідно до національних або регіональних потреб, сприяння соціальному, культурному та економічному розвитку, а також зміцненню інформаційного суспільства і демократії у цілому;

V – орієнтація на міжнародне, європейське та регіональне співробітництво з метою інтеграції України до ЄС, виходу на європейський і світовий ринок шляхом свідомого та повноцінного впровадження інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій;

VI – забезпечення дотримання міжнародної стандартизації, що є основою державної цифровізації та одним із головних чинників її успішного впровадження;

VII – підвищення рівня довіри і безпеки у кіберпросторі, захист персональних даних, недоторканність особистого життя та прав користувачів цифрових технологій передумова успішного цифрового розвитку

VIII – забезпечення комплексного державного управління; подолання інституційних та законодавчих перешкод, розробка проєктів цифрових трансформаційних процесів країни та залучення інвестицій, сприяння розбудові цифрових інфраструктур, розвитку цифрових компетностей громадян та культури використання цифрових технологій, створення стимулів для підтримки цифрового підприємництва та цифрової економіки.

Зважаючи на те, що освіта є передовою ланкою соціально-економічного розвитку людства, важливість і пріоритетність впровадження цифровізації в освітню галузь є беззаперечною. Принципи цифровізації, визначені в Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України, мають органічно трансформуватися в освітній галузі, розширюючи та вдосконалюючи її методико-технологічний інструментарій і забезпечуючи якість освіти у відповідності до сучасних світових вимог. Міжнародний та вітчизняний досвід⁶¹⁴ засвідчує, що, цифровізацію закладу професійної освіти можна забезпечити шляхом створення: інформаційної інфраструктури; інформаційно-цифрового освітнього середовища;

⁶¹⁴ Міністерство цифрової трансформації України. (2024). *DigiUni «Цифровий університет – Відкрита українська ініціатива» – інновації в українській вищій освіті*. <https://thedigital.gov.ua/news/digiuni-tsfroviy-universitet-vidkrita-ukrainska-initsiativa-innovatsii-v-ukrainskiy-vishchiy-osviti>

цифрової системи управління закладом; онлайн-підтримки освітнього процесу.

В умовах цифровізації освіти для забезпечення високої якості підготовки кваліфікованих фахівців освітнім інституціям необхідно вирішити ряд важливих завдань, серед яких:

- оснащення комп'ютерним і телекомунікаційним обладнанням закладу освіти, розвиток інтернет-ресурсів;
- удосконалення інформатизації освітнього процесу та інноваційних технологій навчання;
- розробка наукових напрямів, пов'язаних з використанням інформаційних і комунікаційних технологій в освіті, розбудова інформаційного середовища і його інфраструктури для проведення наукових досліджень сучасного рівня;
- проведення фундаментальних і прикладних наукових розвідок в сфері комплексного використання сучасних інформаційних технологій;
- удосконалення інформатизації бібліотечного обслуговування.

Важливою складовою забезпечення якості професійної освіти в умовах цифровізації професійної освіти є розвиток системи *управління освітньою інституцією на основі інформаційно-комунікаційних технологій*, що передбачає поступове переведення всіх робочих процесів в електронну мережеву форму, впровадження електронного цифрового підпису та мережевої інформаційної підтримки системи управління якістю, включаючи систему безперервного моніторингу акредитаційних показників. У межах електронної системи управління закладом освіти доцільна інтеграція та аналіз даних інформаційних систем всіх структурних підрозділів закладу; розширення електронного документообігу; впровадження технологій обміну даними тощо.

Запровадження *електронної системи контролю якості освіти* є також важливим елементом цифровізації освітньої діяльності, що дозволить акумулювати отриману інформацію та формувати аналітичні звіти за результатами вхідного (діагностичного), поточного, проміжного і підсумкового контролю якості підготовки здобувачів освіти, а також результатів зовнішнього контролю в цілому, по рівнях освіти, спеціальностях, освітніх програмах, окремих дисциплінах тощо.

Водночас забезпечення якості професійної освіти в умовах цифровізації вимагає *дотримання інформаційної безпеки*, що передбачає оснащення закладу освіти технічними і програмними засобами захисту інформації; проведення своєчасних заходів з безпеки внутрішніх інформаційних систем та персональних даних учасників

освітнього процесу; систематичного інструктажу з працівниками, які мають доступ до обробки персональних даних; зміцнення структурних підрозділів, що беруть участь в забезпеченні інформаційної безпеки закладу освіти.

Створення ефективної внутрішньої системи забезпечення якості освіти на базі цифрових технологій передбачає проведення аналізу потреб структурних підрозділів закладу в комп'ютерній, мультимедійній, організаційній техніці, загальносистемному та спеціалізованому програмному забезпеченні, мережевому устаткуванні; переоснащення сучасною оргтехнікою підрозділів, що забезпечують освітній процес і діловодство закладу; придбання ліцензійного загальносистемного і спеціалізованого програмного забезпечення; оснащення аудиторій мультимедійним обладнанням та комунікаційними засобами тощо.

Водночас цифровізація освітнього процесу вимагає не лише належних матеріально-технічних ресурсів, а й відповідної підготовки та методичного забезпечення як для здобувачів освіти, так і для викладацьких кадрів щодо методичного супроводу та користування електронним устаткуванням.⁶¹⁵

В умовах організації професійної підготовки з широким використанням цифрових технологій важливою є інформація про сутнісні характеристики зазначених технологій та їх спрямованість на вирішення педагогічних завдань, а також здатність викладача комплексно використовувати цифровий навчальний потенціал для удосконалення освітнього процесу та ефективно взаємодіяти зі здобувачами освіти при вивченні дисциплін, дотримуючись належної педагогічної та цифрової етики і навчаючи цьому здобувачів освіти.

Цифрові трансформації в сучасному світі дозволили розширити можливості людини у вирішенні нагальних питань її буття, – здобуття інформації, візуалізації мрій, комфортного замовлення товарів і послуг, удосконалення виробництва, облаштування побуту, забезпечення різних цивілізаційних благ тощо. І що найважливіше серед технологічних переваг цифровізації – це можливість суттєво вплинути на якість освіти шляхом запровадження нових можливостей щодо організації освітнього процесу та форм і методів професійної підготовки майбутніх фахівців, що дозволить істотно підвищити їх професіоналізм, конкурентоздатність та ефективність у професійному й особистому розвитку.

⁶¹⁵ Гончарова, І. П. (2022) Цифровізації освітньої діяльності закладів професійної освіти. В Інформаційна безпека та інформаційні технології: IV Міжнародна науково-практична конференція. Львівський державний університет безпеки життєдіяльності. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/732956>